

Archeologienota Antwerpen-Deurne Tirinusstraat-Paulus Beyestraat Sint-Rumoldusschool Resultaten

FODIO

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens

Jan De Beenhouwer

COLOFON

Archeologienota Antwerpen Deurne Tirinusstraat - Paulus Beyestraat. Sint Rumoldusschool. Verslag van resultaten.

Projectcode 2019A30

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

auteurs: Marleen Arckens, Jan De Beenhouwer

uitvoerder: Fodio, Turnhoutsebaan 277, B-2110 Wijnegem

datum: 25 maart 2019

Inhoud

1 De resultaten van het bureauonderzoek.....	4
1.1 Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.1 Administratieve gegevens	4
1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt	6
1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling	14
1.1.4 Werkwijze.....	15
1.2 Assessmentrapport.....	16
1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied	16
1.2.1 Historische situering aan de hand van cartografische bronnen	21
1.2.3 Archeologische situering	26
1.2.2 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	28
1.2.3 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed	30
1.2.4 Samenvatting.....	31
Bibliografie	32
Figurenlijst.....	33
Archeologische periodes in Vlaanderen.....	34

1 De resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2018A30
Actoren		Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 veldwerkleider
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Antwerpen
	Deelgemeente	Deurne
	Site	Tirinusstraat - Paulus Beyestraat
Kadastrale gegevens		Antwerpen Deurne Afd. 4, Sectie A, 527K41 (deel) 527H41, 527K26, 527L41, 527P30, 527V38
Oppervlakte onderzoeksgebied		3688 m2
Oppervlakte bodemingreep		1745 m2
Bounding box	punt 1 (NW)	157237.542,212753.538
	punt 2 (ZO)	157268.789,212655.893
Kadastraal percelenplan		Fig. 1
Topografische kaart		Fig. 2
Afbakening verstoorde zones		zie syntheseplan Fig. 25: bodemingrepen ≥ 75 cm ter hoogte van Paulus Beyestraat 153-155
Begindatum onderzoek		4 januari 2019
Einddatum onderzoek		25 maart 2019

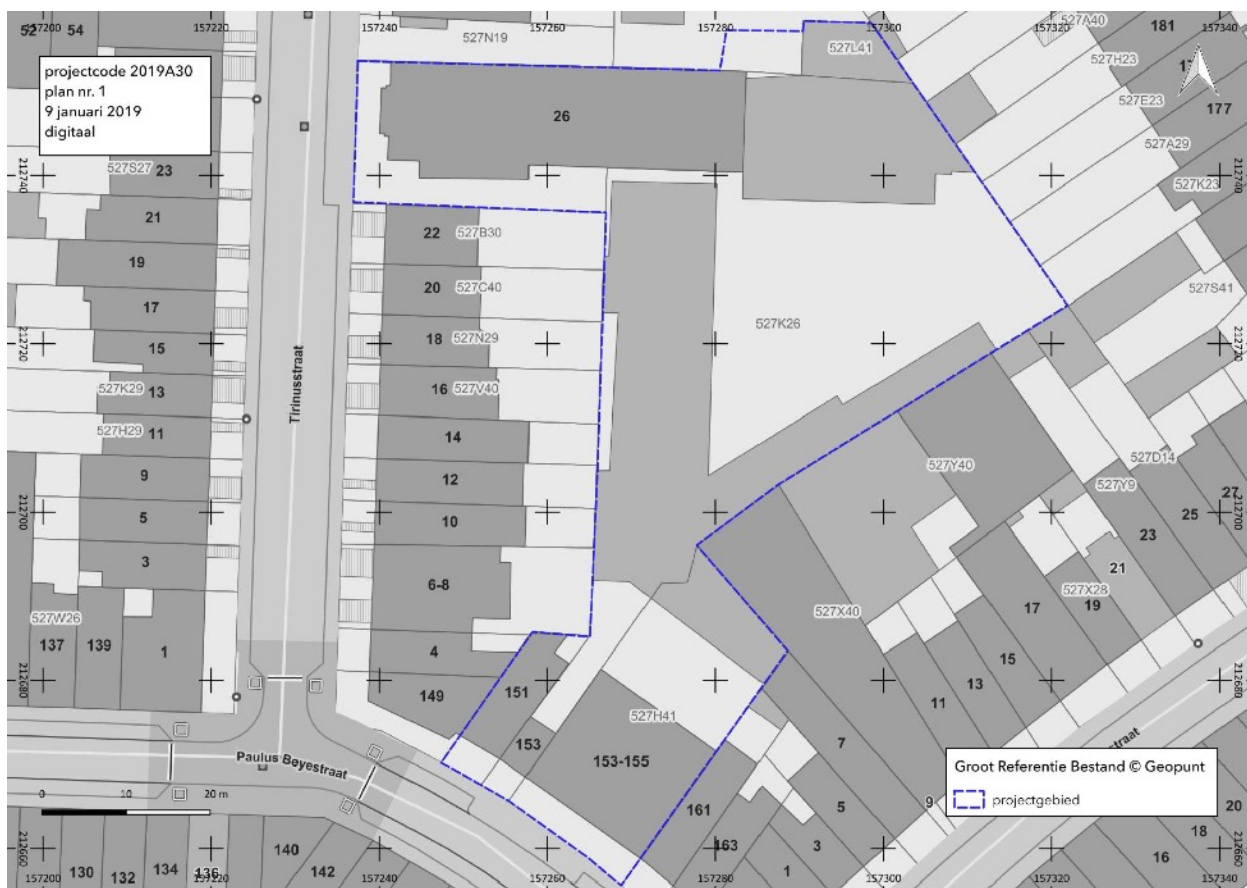

Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt

Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb

1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt

Criteria uit het Onroerenderfgoeddecreet die aanleiding geven tot het opmaken van de archeologienota

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoed- decreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerend Erfgoedbesluit van 16 mei 2014, die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016, gewijzigd op 18 juli 2017 en met terugwerkende kracht toepasbaar vanaf 1 juni 2017

Overwegend dat

- de aanvrager van de vergunning een privaatrechtelijk rechtspersoon is,
- de aanvraag geen betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering,
- de percelen waarop de vergunning betrekking heeft niet geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,
- het perceeloppervlak waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 3000m² bedraagt,
- de bodemingreep groter is dan 1000m²

dient een archeologienota bij de aanvraag tot omgevingsvergunning te worden gevoegd.

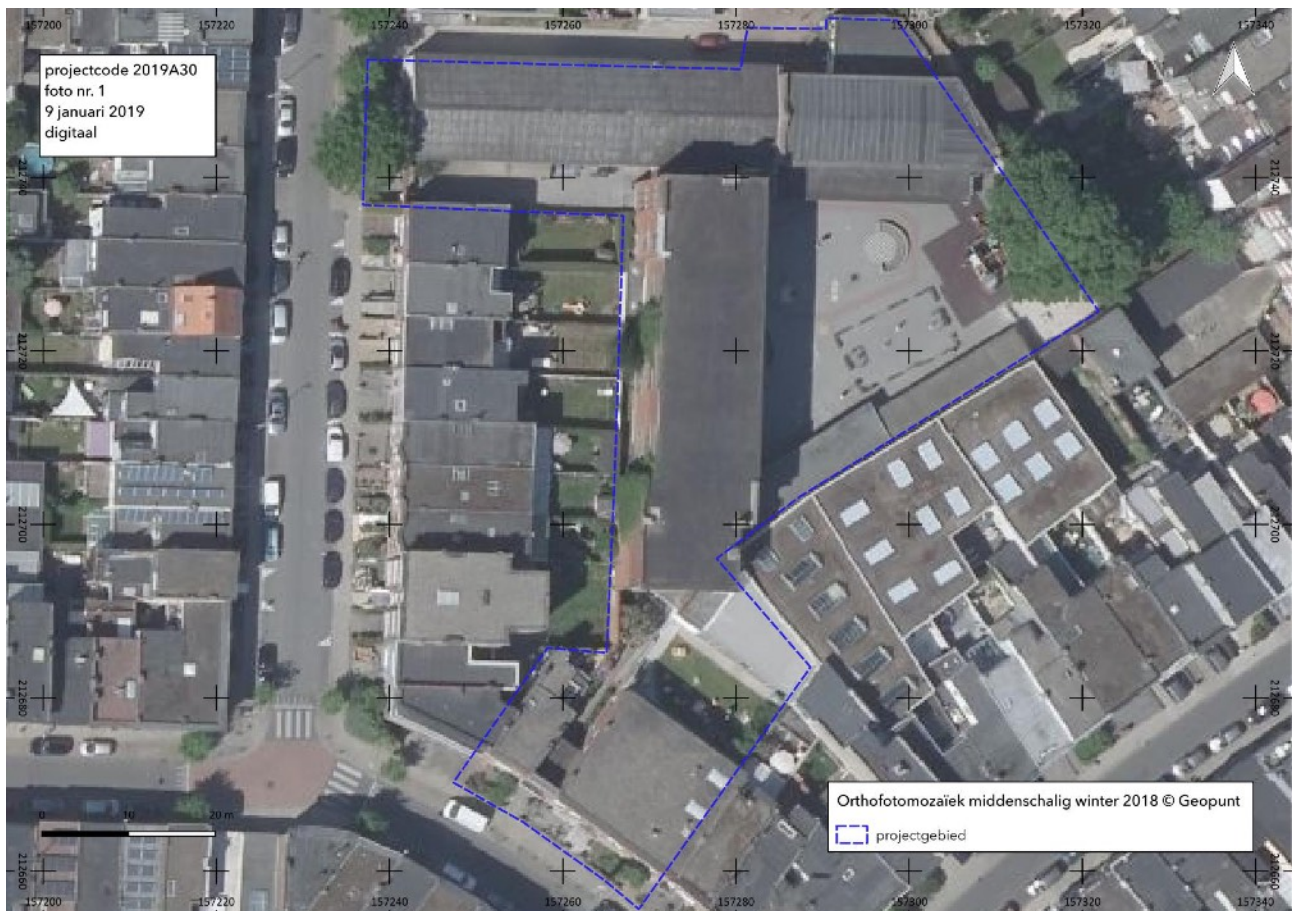

Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomosaïek middenschallig winter 2018. © Geopunt

Bestaande Toestand

De percelen Antwerpen Deurne Afd. 4, Sectie A, 527 K26, K41 (deel), H41, V38, P30 en L41 waarbinnen werken gepland zijn hebben een totale oppervlakte van 3688 m².

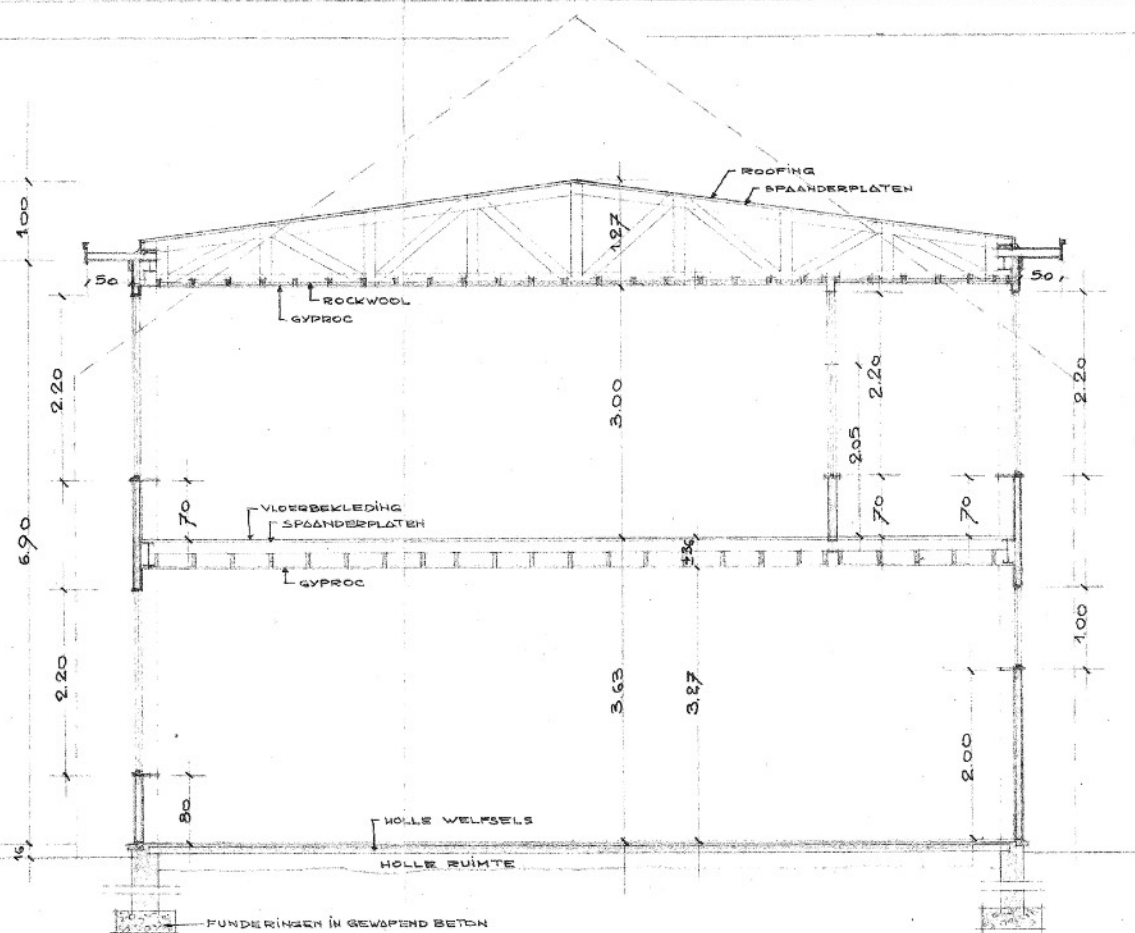
In het noorden, Tirinusstraat 26, staat op perceel V38 een noodkerk die dateert van rond 1945 en die door de Sint-Rumoldusschool gebruikt wordt als turnzaal en refter. Ten oosten van de noodkerk staat op perceel K26 en L41 een prefab-gebouw dat dateert van 1964. Deze gebouwen zullen worden afgebroken.

Ten zuiden van deze west-oost gerichte gebouwen zijn een schoolgebouw uit 1936 en de speelplaats te situeren. Hier blijft de bestaande inrichting over een oppervlakte van 2015 m² behouden.

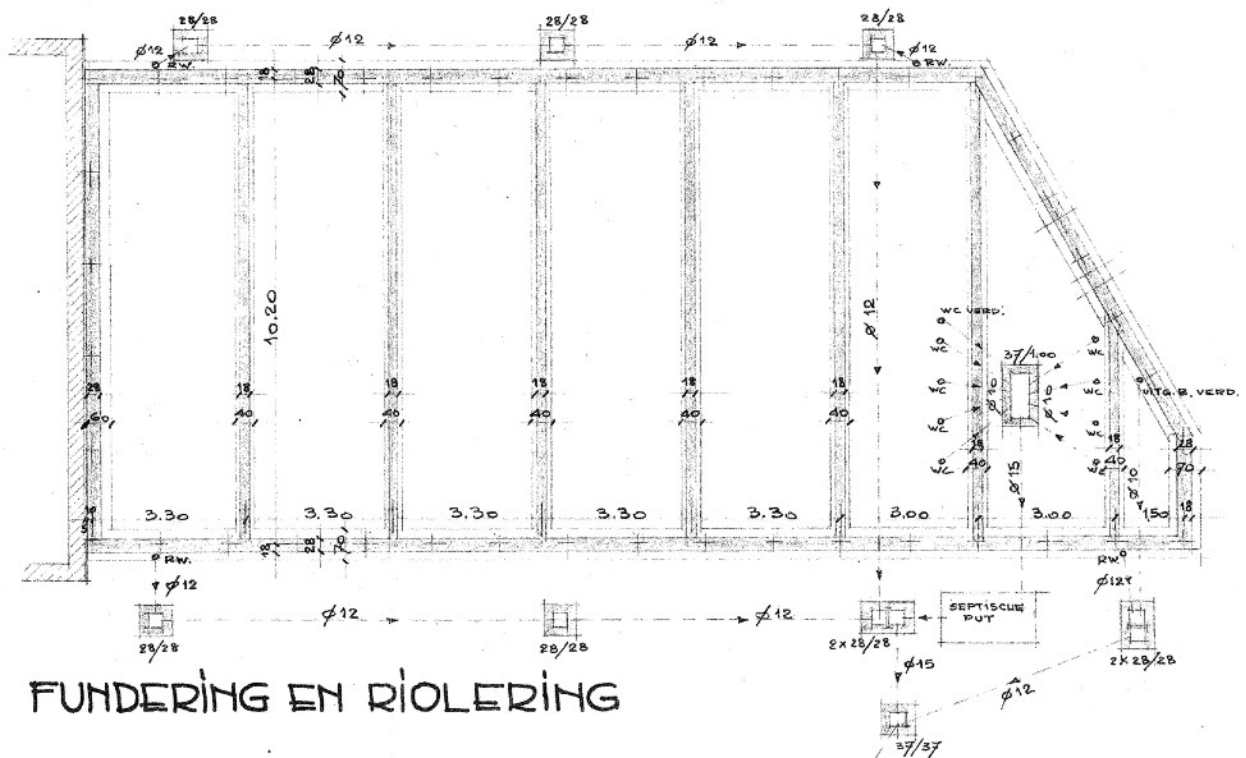
Grenzend aan de Paulus Beyestraat 151- 55 bevinden zich van west naar oost een woning, een doorgang naar de school en het klooster van de Zusters der Christelijke Scholenvan Vorselaar uit 1950. De woning op nr. 151 is volledig onderkelderd tot 2m -mV. De gebouwen van het klooster zijn onderkelderd, voor het grootste deel met een kelder tot 2m-mv, gedeeltelijk met een kruipkelder. Onder het gebouw zit ook een septische put. De zone waarbinnen bodemingrepen plaats vinden tussen 0,75m en 2 m -mV heeft een oppervlakte van 378 m² en wordt als verstoord afgebakend. Van de doorgang naar de achtergelegen schoolgebouwen zijn enkel de dragende deel diep gefundeerd. Alle bebouwing grenzend aan de Paulus Beyestraat zal worden afgebroken.

Fig. 4 Situering van de zones waarbinnen bodemingrepen gepland zijn en de binnen deze zones gekende bodemingrepen die dateren van de 20ste eeuw. © Geopunt & Fodio

DOORSNED E A-B.

FUNDERING EN RIOLERING

Fig. 5 Snede en funderingsplan van de prefabgebouwen op de percelen K26 en L41 © sgk od

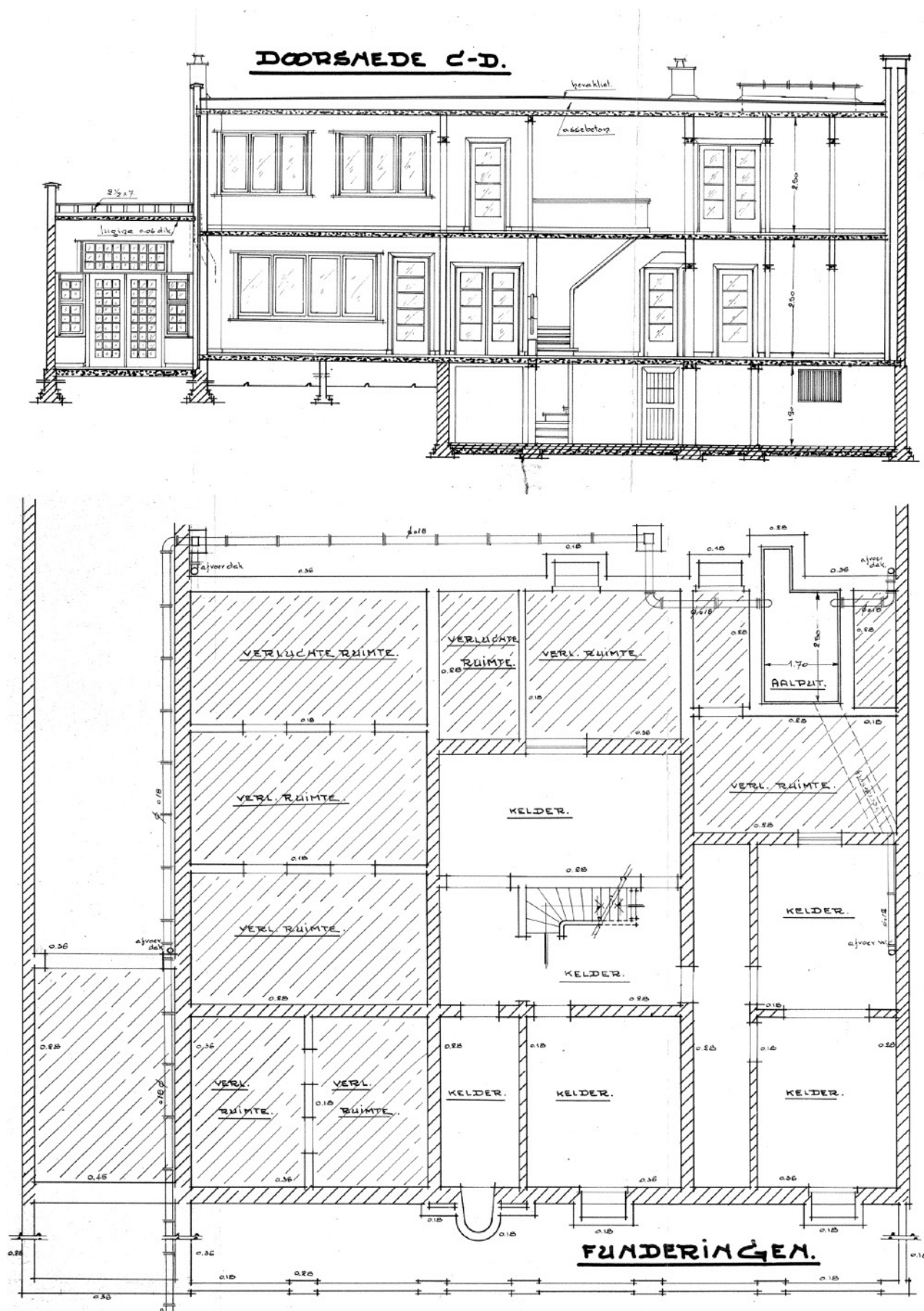

Fig. 6 Snede en funderingsplan van het klooster en de doorgang aan de Paulus Beyestraat 153-155. © sgkod

Geplande werken en bodemingrepen

Binnen twee zones zijn bodemingrepen gepland over een oppervlakte van 1745 m². De noordelijke zone, ter hoogte van de Tirinusstraat 26, waarbinnen ingrepen gepland zijn heeft een oppervlakte van 1184 m². Daar worden de noodkerk en het prefabgebouw afgebroken en vervangen door een nieuw schoolgebouw. Dat zal gebouwd worden op een strokenfundering gecombineerd met een vloerplaat op volle grond. In het noordoosten worden tegen de noordelijke gevel van het gebouw drie regenwaterputten en een septische put geplaatst.

De zone aan de Paulus Beyestraat waarbinnen ingrepen gepland zijn is 561 m² groot. Ook hier worden de gebouwen die grenzen aan de straat afgebroken en vervangen door een nieuwbouw. Het gebouw wordt uitgerust met een kelder tot 3 m -mV met een oppervlakte van 363 m².

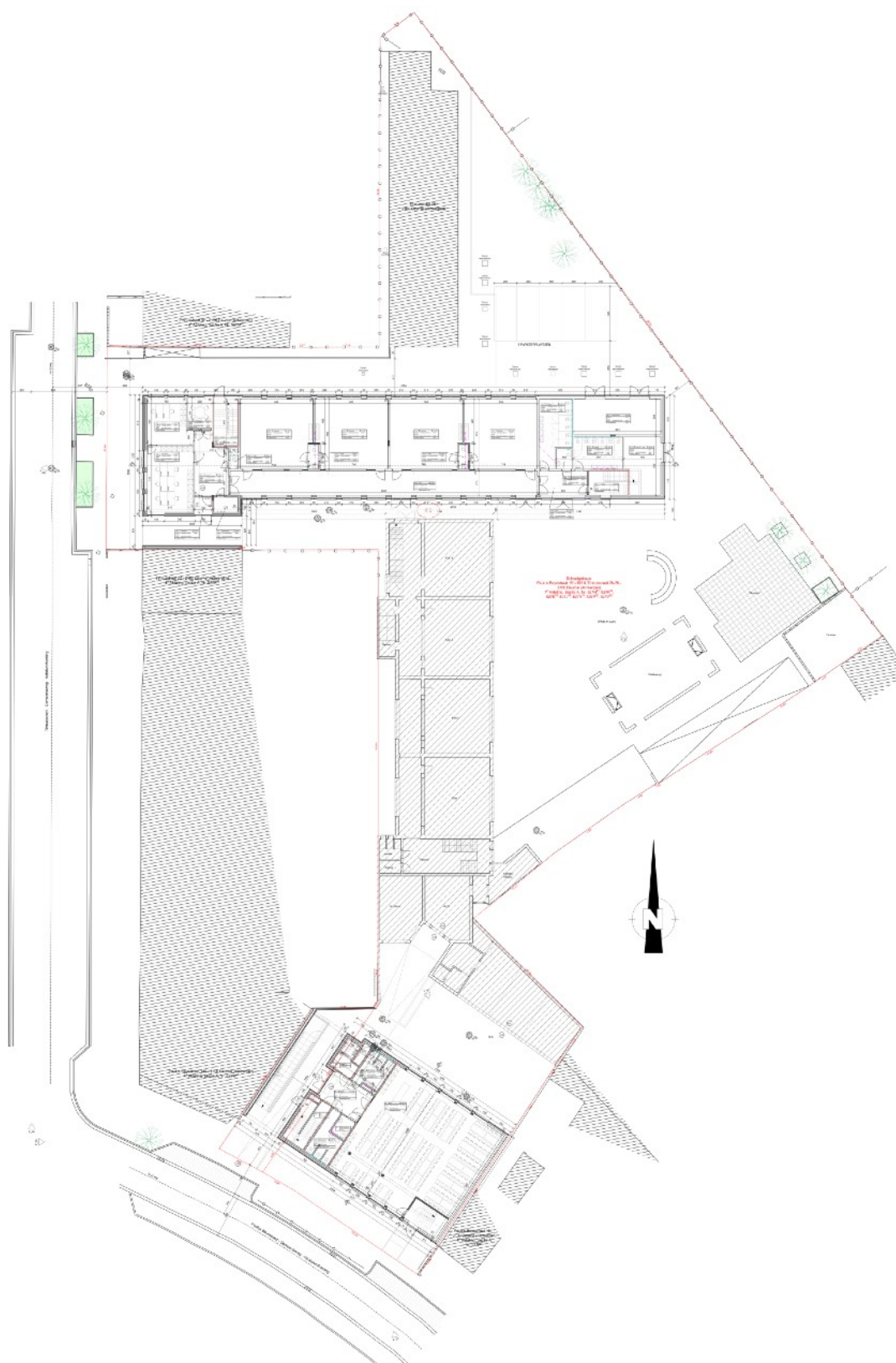

Fig. 7 Inplantingsplan nieuwe toestand op maaiveldhoogte. © GAB

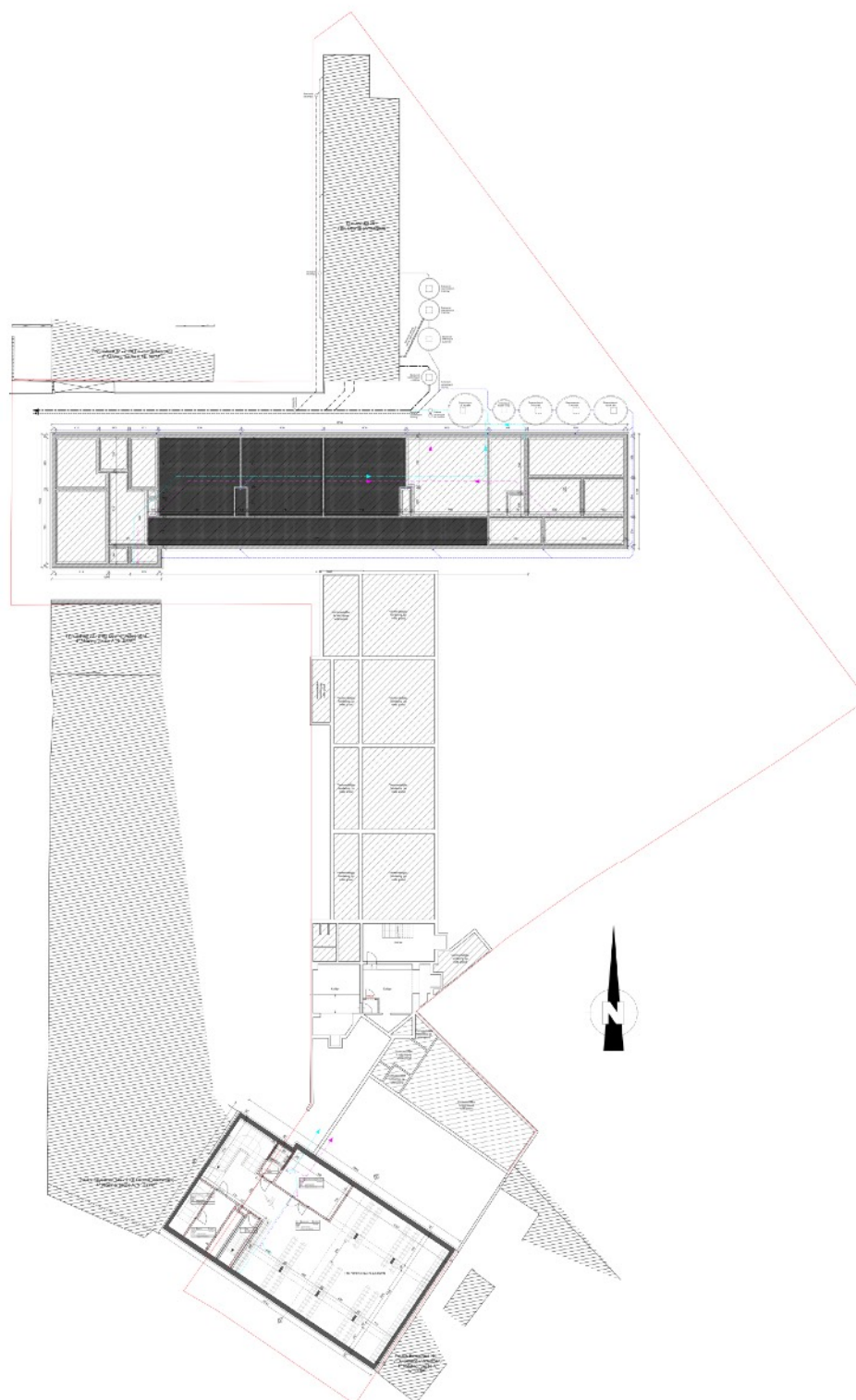

Fig. 8 Funderingsplan nieuwe toestand. © GAB

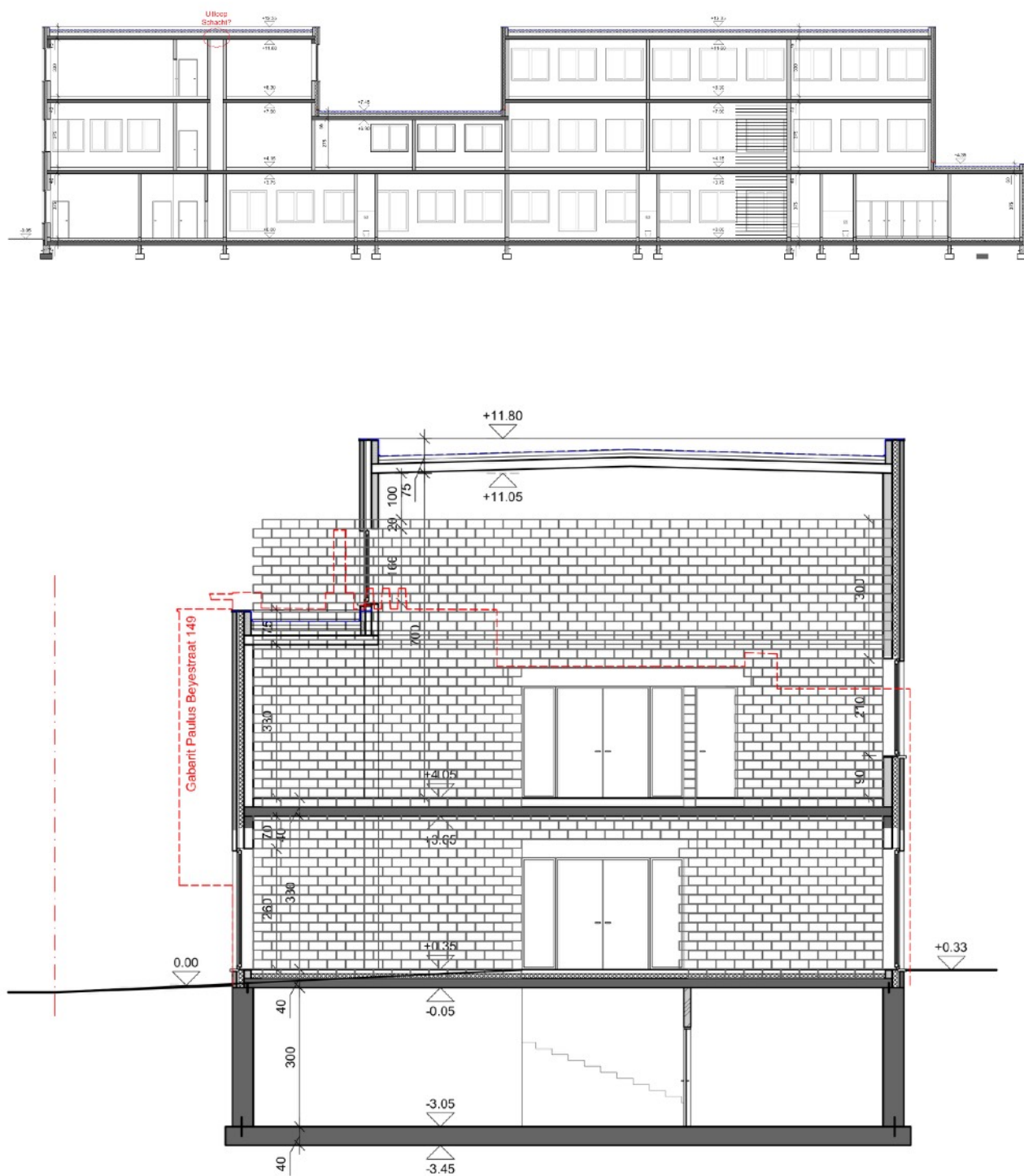

Fig. 9 Snede doorheen het gebouw in het noorden (bovenaan) en het gebouw in het zuiden (onderaan). © GAB

1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie.

Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- hoe evolueerde het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

1.1.4 Werkwijze

Om een beeld te schetsen van het fysisch geografisch kader werd een beroep gedaan op de topografische kaart van België in digitale versie¹, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart volgens Belgische classificatie², het kadastraal percelenplan³ en de luchtfoto's beschikbaar via Geopunt Vlaanderen⁴. De geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. De bodembedekkingskaart werd geraadpleegd maar niet afgebeeld omdat hij geen bijkomende informatie opleverde na consultatie van verschillende reeksen luchtfoto's. Op de bodemerosiekaart lag het onderzoeksgebied in een zone waarvoor de kaart geen informatie verschaft. De opdrachtgever leverde een plan bestaande toestand en inplantingsplannen en snedes doorheen de nieuwbouw.

Voor de historische situering van het onderzoeksgebied werd een beroep gedaan op de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de kaart van Vandermaelen (1846-1854). De kadastrale plannen van Popp-(1842-1879) werden voor het onderzoeksgebied niet aangemaakt. Er werd gewerkt met de geografische rasterdatasets van de kaarten beschikbaar via geopunt. De historische topografische kaarten van 1902-1948 en 1948 werden geconsulteerd via Cartesius.

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via Web Map Service of als tiff/jpeg/pdf beschikbaar via de geoloketten van de Federale, Vlaamse en Provinciale overheden. De verwerking van de gegevens en aanmaak van de kaarten voor de archeologienota gebeurde met QGIS 2.18 Las Palmas.

Door op de recente topografische kaart en het kadastraal percelenplan de historische gegevens te georefereren, werd de historische dimensie van het landschap in de zone van het projectgebied zo goed mogelijk gereconstrueerd. De indeling en inrichting van het landschap kregen bijzondere aandacht. Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand, om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal en de beschikbare cartografische bronnen geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt.

De gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vormden de basis voor de archeologische situering van het onderzoeksgebied aan de hand van de gelokaliseerde archeologische sites en vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed⁵ werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

¹ webservice cartoweb.be van het NGI.

² <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

³ http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE.

⁴ <http://www.geopunt.be>.

⁵ <https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

Geografische en topografische situering

Het onderzoeksgebied ligt in Deurne Noord, een district van Antwerpen, ten noorde van de Turnhoutsebaan. Het is terug te vinden op de topografische kaart 1/10.000 kaartblad 15/4Z.

Landschappelijk behoort het projectgebied tot de het stedelijk gebied ten oosten van Antwerpen. Het ligt op de grens met de Centrale Kempen.

Geomorfologisch behoort het gebied tot de depressie van de Schijns-Nete ook gekend als de Kempische Laagvlakte. Dit is het gebied tussen de Scheldepolders in het westen en het Limburgs plateau in het oosten. De depressie omvat het gehele middelste deel van de provincie Antwerpen. In dit zandig laag gelegen gebied blijft de topografie beneden 20 m TAW. Het landschap is er vlak tot golvend.⁶ Het onderzoeksgebied ligt op het interfluvium tussen de Klein Schijn in het noorden (1300m) en De Groot Schijn in het zuiden en westen (1000 m en meer) op een hoogte tussen 6,60 en 6,80 mTAW. Het behoort tot het Beneden-Scheldebekken en het stroomgebied van de Schelde.

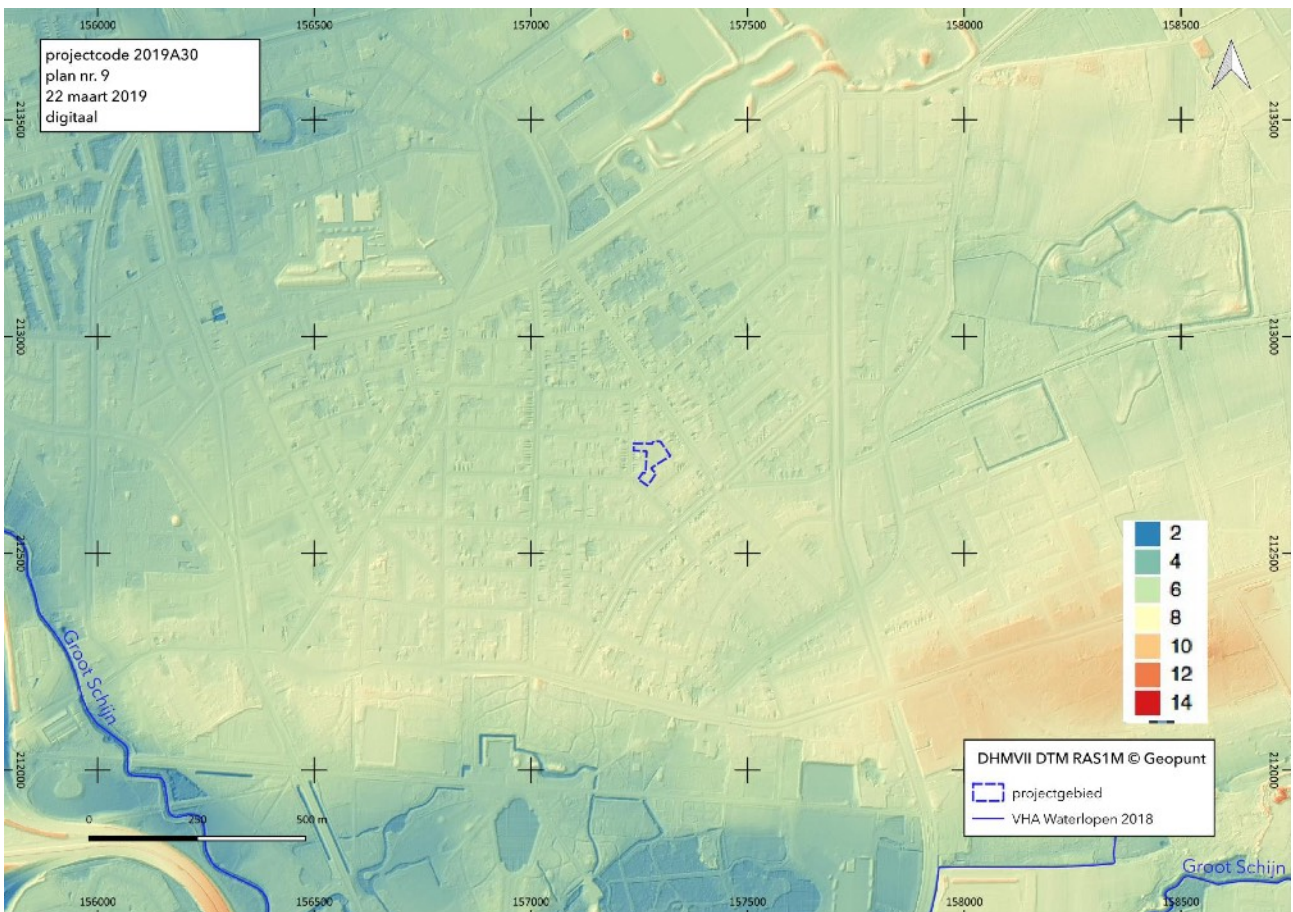

Fig. 10 Situering van het onderzoeksgebied op het digitaal hoogtemodel met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2018. © Geopunt

⁶ Adams & Vermeire 2002.

Geologische en bodemkundige situering

Het prequartaire substraat van het onderzoeksgebied is volgens de gegevens op de tertiairgeologische kaart opgebouwd uit de Formatie van Lillo. Deze formatie dateert uit het plioceen en bestaat uit groen tot grijsbruin fijn zand dat glauconiethoudend is en aan de basis schelpen bevat.(datering plioceen ontbreekt)

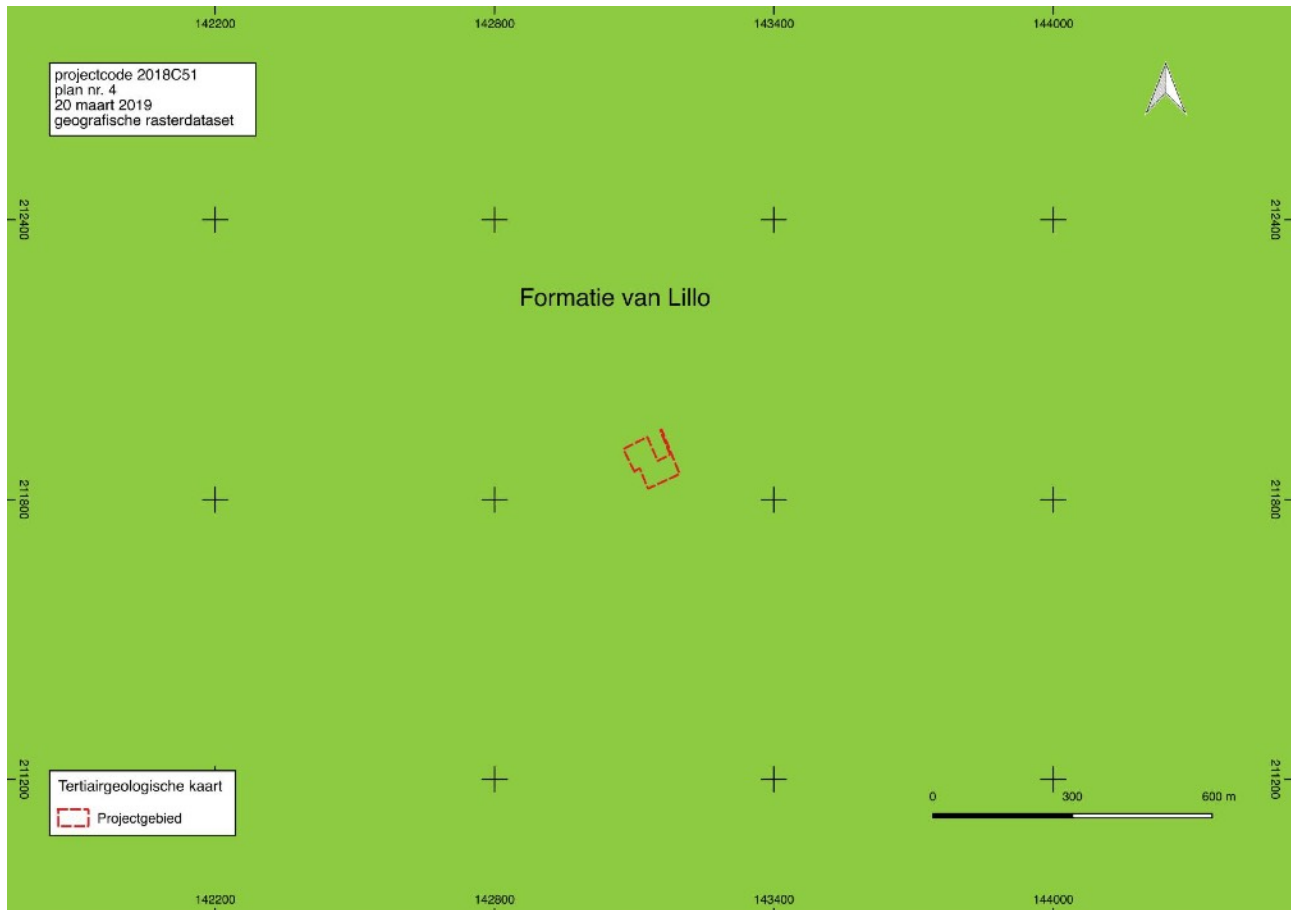

Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © DOV

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de quartairgeologische kaart 1:200.000 in een zone die geclassificeerd wordt als profieltype 1. Bij dit profieltype werden bovenop het prequartaire substraat eolische afzettingen uit het weichseliaan (laat-pleistoceen) afgezet. Het gaat om fluvioperiglaciale afzettingen in de Vlaamse Vallei en haar uitlopers of het zandig substraat die eolisch herwerkt werden op het einde van het weichsel.⁷ Er vonden geen tardiglaciale en/of holocene afzettingen plaats boven op de pleistocene sequentie.. De dekzandmantel vormt de oppervlakkige laag waarin zich de bodem heeft ontwikkeld en waarop de menselijke activiteit plaats vindt.

De holocene fluviatiele afzettingen van de Groot Schijn bevinden zich op meer dan 1 km ten zuiden en ten westen van het onderzoeksgebied.

⁷ Adams & Vermeire 2002

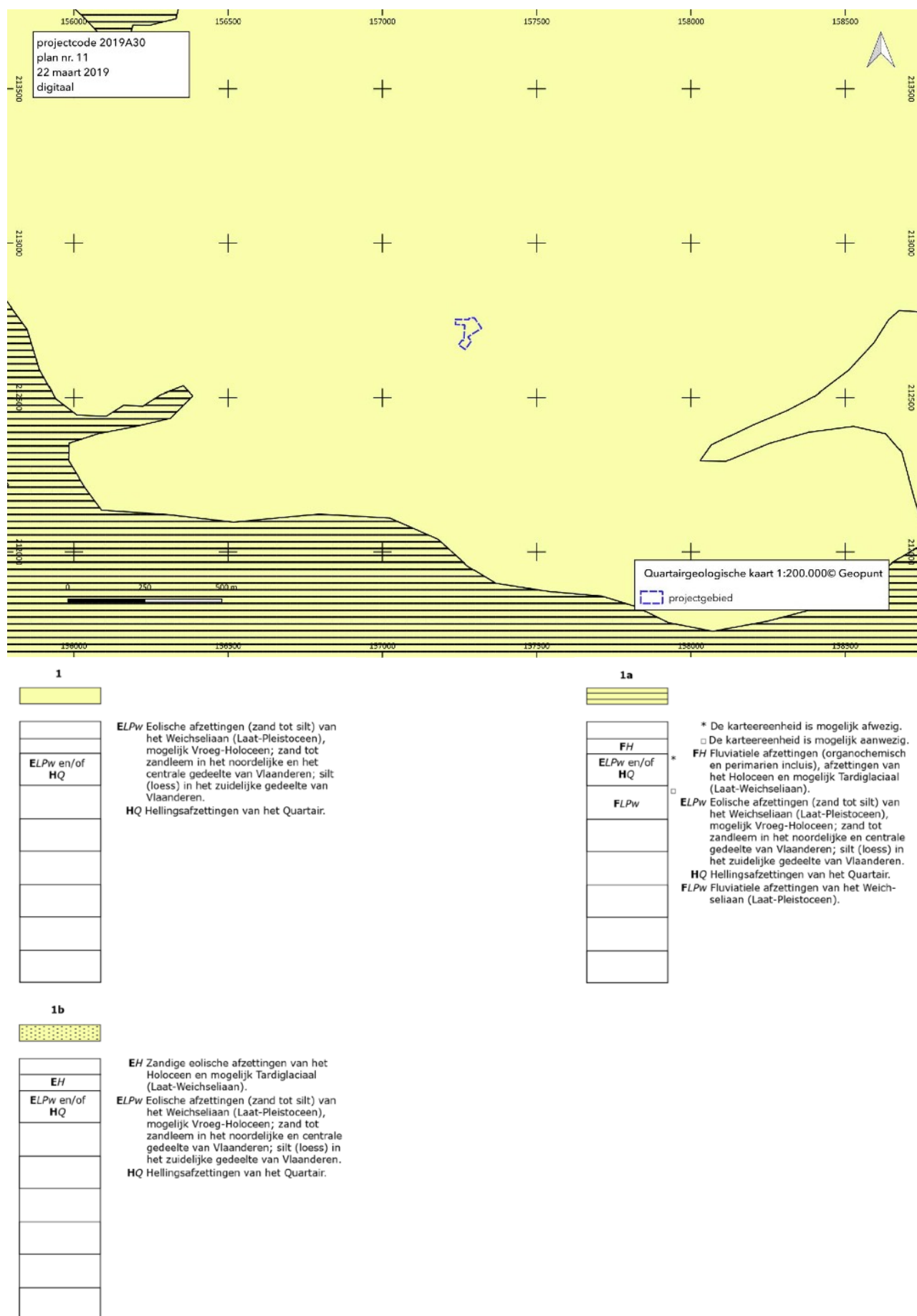

Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de quartaargeologische kaart 1:200.000. © DOV

Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778). © Geopunt

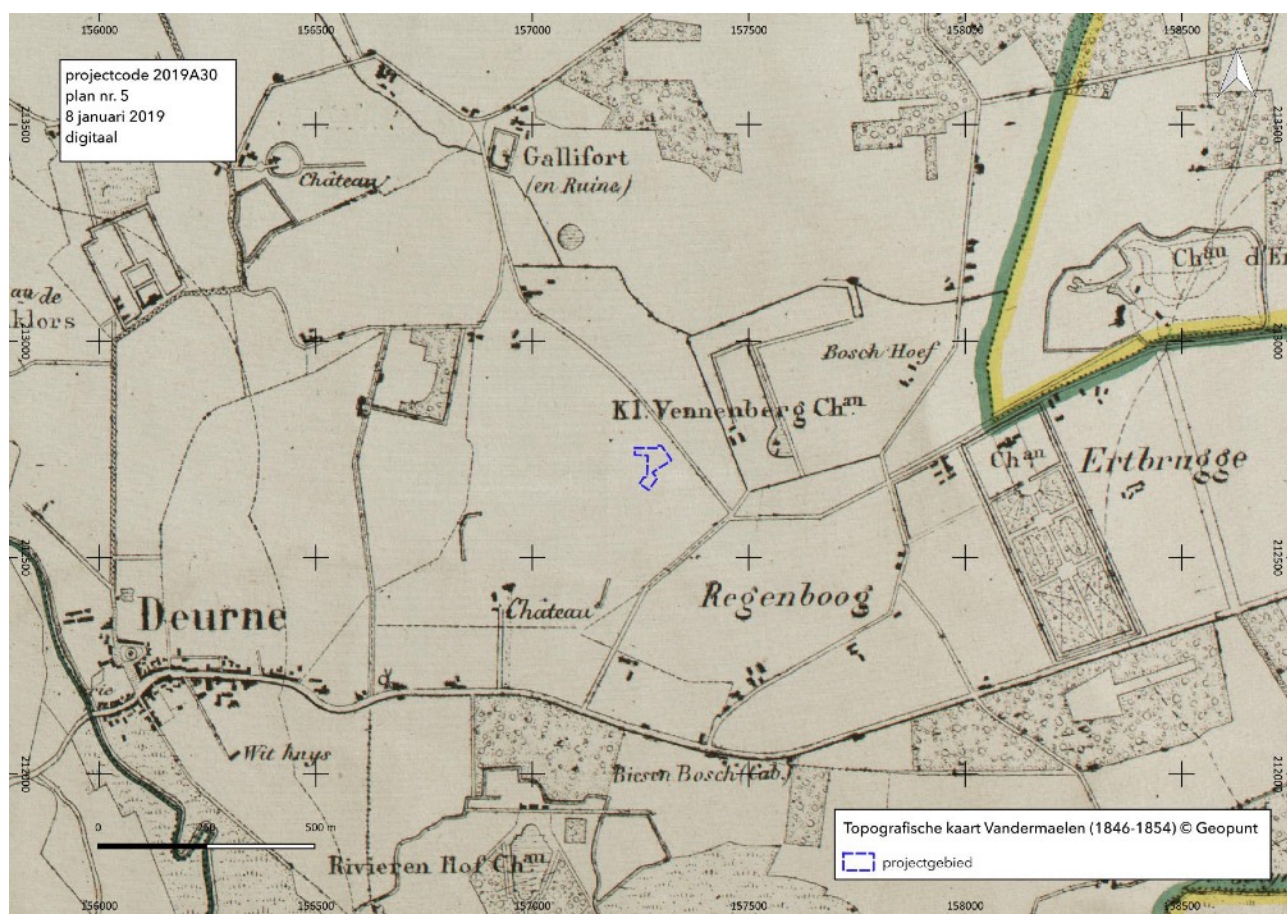

Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt

1.2.1 Historische situering aan de hand van cartografische bronnen

De vroegste geschiedenis van Deurne is vaag. De eerste concrete gegevens gaan terug tot de 12de eeuw. De parochie van Sint-Fredegandus van Deurne was schaars bewoond en omvatte behalve Deurne, Borgerhout en Borsbeek, ook stukken van Merksem, Wommelgem, wellicht ook Wijnegem en misschien zelfs 's Gravenwezel. Het gebied was een onderdeel van het hertogdom Brabant en viel kerkrechtelijk onder het bisdom Kamerijk. Toch werden de grondheerlijke rechten er tot 1288 uitgeoefend door de prins-bisschoppen van Luik. Daarna was de heerlijkheid afwisselend in het bezit van de hertogen van Brabant, de graven van Vlaanderen en de stad Antwerpen van 1561 tot het einde van het Ancien Régime. De omschrijving van het gebied was inmiddels in grote lijnen herleid tot de huidige districten Deurne en Borgerhout. De voornaamste grootgrondbezitters waren de abdij van Sint-Michiels, de jezuïetenorde, enkele adellijke families en vooral talrijke Antwerpse ingezetenen.

De nabijheid van Antwerpen had ook invloed op de economische ontplooiing en kwam vooral de landbouw ten goede. Vanaf de eerste helft van de 16de eeuw vestigden zich aan de Turnhoutsebaan neringdoeners en handelslui in navolging van hun succesrijke voorgangers in Borgerhout. Beducht voor concurrentie stelde de stad echter haar wetten: ambachten en neringen die niet in de strikte behoeften van de lokale boerenbevolking voorzagen werden verboden. De enige toekomst lag in een volledig op land-, bos- en tuinbouw toegespitste economie. Een niet onbelangrijk facet in deze evolutie was de inplanting vanaf de 16de eeuw van meer dan veertig buitenplaatsten: rijk geworden patriciërs ontvluchtten de knellende stadsgrenzen om in een weelderig lusthuis hun status ten toon te spreiden en hun fortuin in gronden te beleggen. Onder impuls van deze "kasteelheren" werd de landbouw op peil gebracht en kreeg Deurne het agrarische karakter, dat het tot begin 20ste eeuw behield.⁸ Dat is het beeld van het landschap dat is weergegeven op de Ferrariskaart (1771-1778) en ook nog op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854).

Op de Ferrariskaart ligt het onderzoeksgebied tussen het domein Blankenberg in het westen en kasteel Venneborg in het oosten in een zone waar de bodem ingenomen wordt door akkers.

Op de topografische kaart van Vandermaelen is alleen kasteel Venneborg gekarteerd. Van het domein Blankenberg werd enkel de toegangsdreef aangeduid op de kaart. Op de latere topografische kaarten blijkt dat het domein tot het tweede kwart van de 20ste eeuw bewaard bleef. Het onderzoeksgebied is nog steeds in gebruik voor landbouw.

Op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) maakt het onderzoeksgebied deel uit van een veel groter perceel. Ongeveer 170 m ten oosten van het onderzoeksgebied, ten oosten van de huidige Alfons Schneiderlaan, toen chemin nr. 6, stond de Klein Venneborg Hoef (CAI locatie 366125). Ongeveer 250 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied werden restanten van de gracht van kasteel Blankenberg gekarteerd, zonder het goed te vermelden.

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Deurne [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120655> (geraadpleegd op 7 januari 2019).

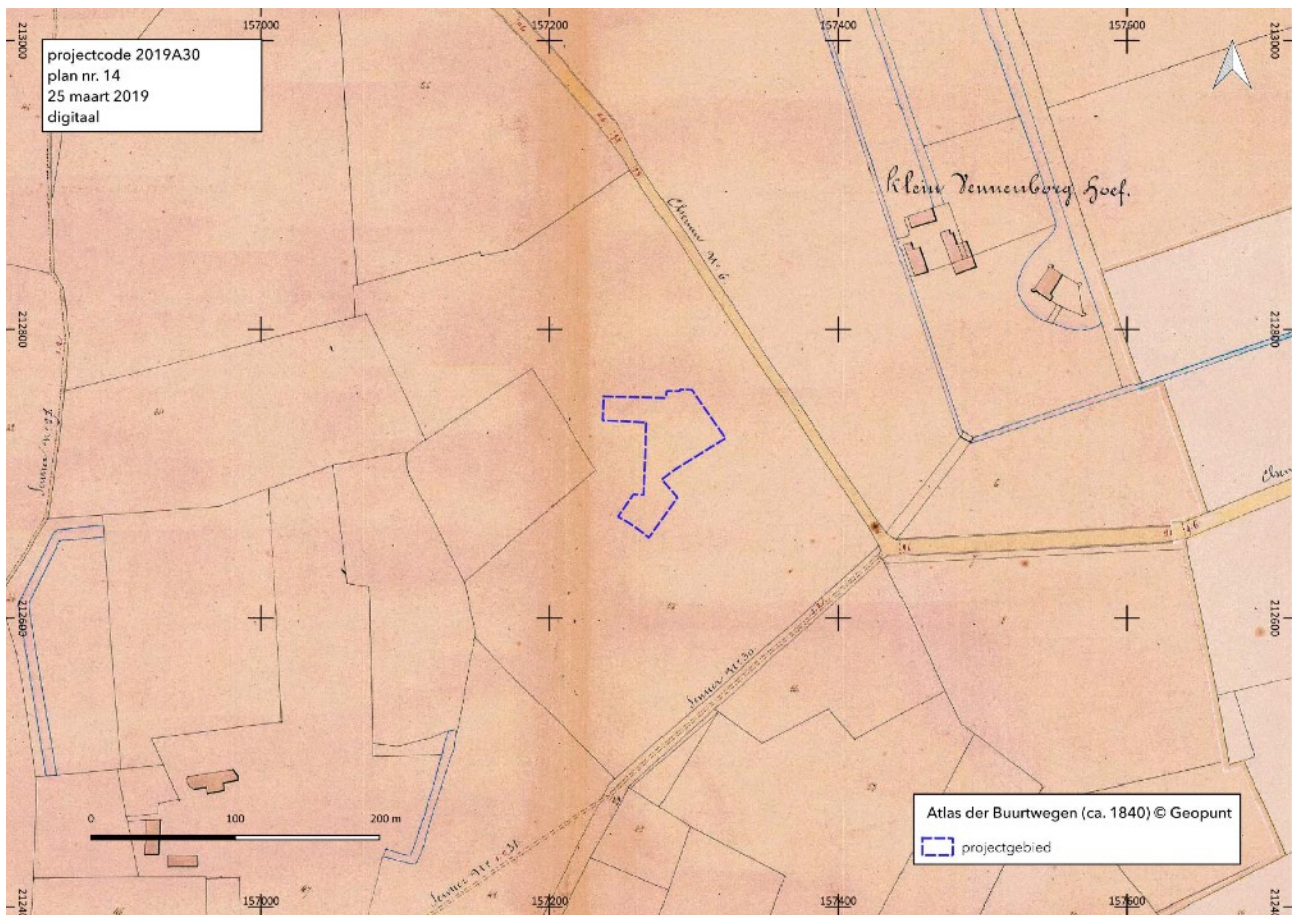

Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). © Geopunt

Na de Eerste Wereldoorlog greep in Deurne een nooit geziene gedaantewisseling plaats. Door de niet te stuiten demografische groei werden de bestaande wijken dicht gebouwd en de vroegere kasteeldomeinen bouwrijp gemaakt. De landbouw verdween gaandeweg volledig van het toneel. Zo ontstond het Deurne dat wij nu kennen als een sterk verstedelijkt district ten oosten van Antwerpen. De bedding van de Grote Schijn, de Herentalsevaart, het daarrond gevormde domein Rivierenhof en de Boudewijnsnelweg verdelen het district in Deurne-Noord en Deurne-Zuid. Het centrum gevormd rond de oude dorpskern en de Sint-Fredeganduskerk behoort tot Deurne-Noord.

Deze evolutie greep ook plaats ter hoogte van het onderzoeksgebied. Midden jaren 1920 werd de Ter Rivierenlaan aangelegd. De laan is de centrale as in de Venneborgwijk, de verkaveling van de gronden van het kasteeldomein Venneborg ten noorden van het Rivierenhof. Ze verbindt de Turnhoutsebaan in het zuiden met de Ter Heydelaan in het noorden. De Tirinusstraat en de Paul Beyestraat, waaraan het onderzoeksgebied grenst, zijn kleinere straten ten oosten van de Ter Rivierenlaan en ten westen van de Alfons Schneiderlaan.⁹ De veranderingen in het landschap ter hoogte van het onderzoeksgebied worden mooi geïllustreerd door de topografische kaart van 1902 waarop tot 1948 wijzigingen werden bijgehouden.

De Zusters der Christelijke Scholen van Vorselaar bouwden in 1936-1937 het noord-zuid gerichte schoolgebouw van de Sint-Rumoldusschool centraal op het onderzoeksgebied. In 1945 stond in de

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Ter Rivierenlaan [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102419> (geraadpleegd op 7 januari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Tirinusstraat [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/304123> (geraadpleegd op 7 januari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Paulus Beyestraat [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102363> (geraadpleegd op 7 januari 2019).

Fig. 20 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1902-1948. © Cartesius

Fig. 21 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1948. © Cartesius

Fig. 22 Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto van 1948. © Cartesius

Fig. 23 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt

1.2.3 Archeologische situering

Het onderzoeksgebied is niet opgenomen in een vastgestelde of afgebakende archeologische zone en behoort ook niet tot de gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

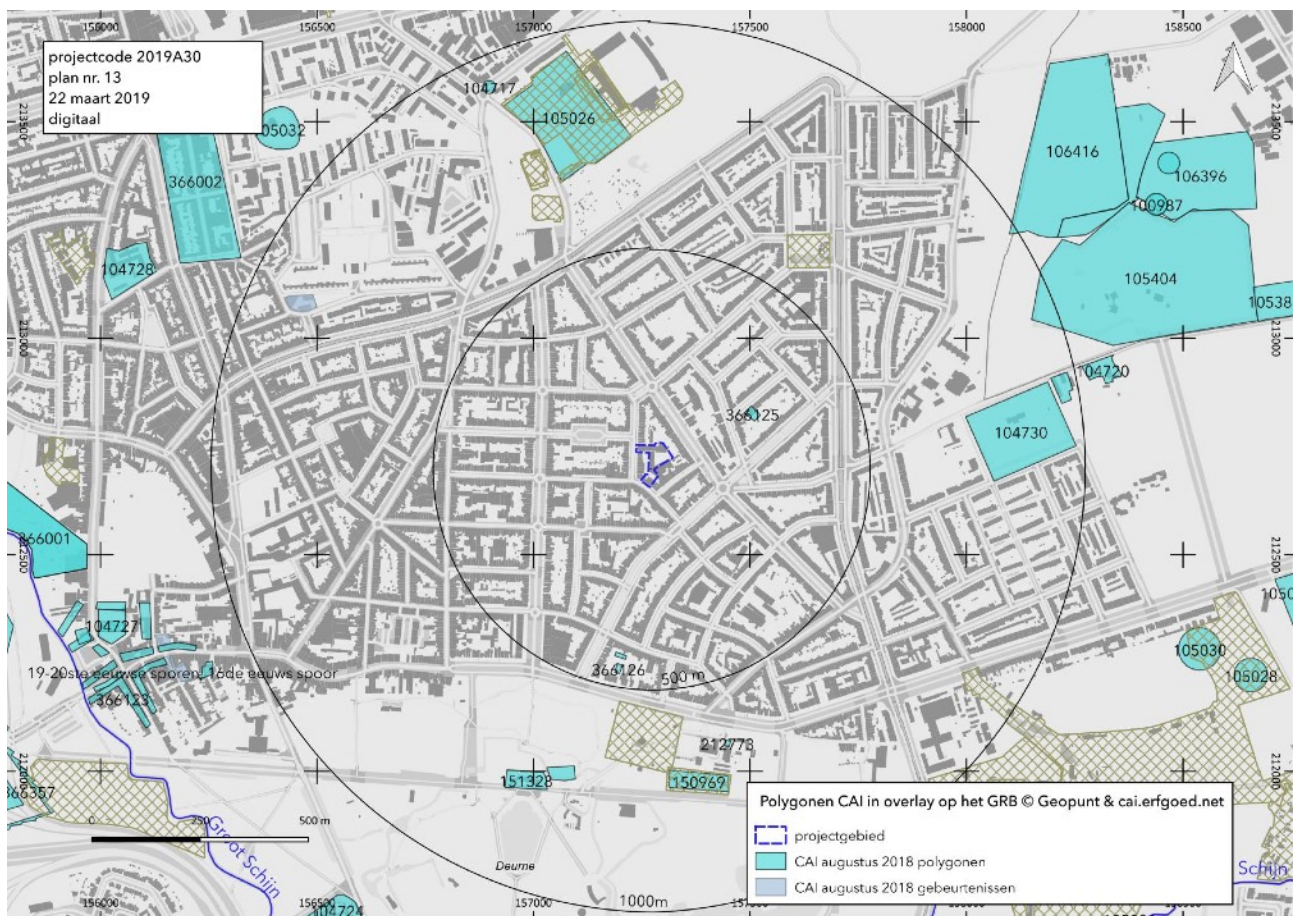

Fig. 24 Situering van het onderzoeksgebied op het GRB met in overlay de gegevens van de CAI augustus 2018 en de bekrachtigde archeologienota's (groen gerasterd). © Geopunt & cai.onroenderfgoed.be

In de Centrale Archeologische Inventaris¹⁰ zijn er binnen een straal van 500 m twee vindplaatsen opgenomen

- CIA ID 366125: Antwerpen Deurne Venneborg: bewoning waarvoor de Ferrariskaart de terminus ante quem levert.¹¹
- CAI ID 366126: Antwerpen Deurne Rivierenhof 3: waarvoor de Ferrariskaart de terminus ante quem levert.¹²

In een straal tussen 500m en 1000 m zijn in de CAI de volgende locaties opgenomen te beginnen vanaf het noorden:

- CAI ID 104717: Antwerpen Deurne Den Bosuil: hoeve met mogelijk nog 18de-eeuwse kern.¹³

¹⁰ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 366125 Antwerpen Deurne Venneborg (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹² Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 366126 Antwerpen Deurne Rivierenhof 3 (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹³ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 104717 Antwerpen Deurne Den Bosuil (geraadpleegd 22 maart 2019).

- CAI ID 105026: Antwerpen Deurne Kasteel Gallifort: Lusthof uit de 16de eeuw nu volledig overbouwd door het Bosuilstadion.¹⁴
- CAI ID 104730; Antwerpen Deurne Kasteel Zwarte Arend (DIBE 11323): Lusthof uit de 17de eeuw.¹⁵
- CAI ID 104719 Antwerpen Deurne Hoeve Sitters (DIBE 11269): pachthoef van kasteel Zwarte Arend dat opklimt tot de 18de eeuw.¹⁶
- CAI ID 212773: Antwerpen - Ter Riiverenhoflaan: vondstconcentratie metaal uit WOII.¹⁷
- CAI ID 150969 Antwerpen Deurne Rivierenhof-Rozenhof: vondstconcentratie lithisch materiaal dat dateert uit het mesolithicum als resultaat van veldprospectie uitgevoerd in 1989.¹⁸
- CAI ID 151326: Deuren Rivierenhof 6: een ijskelder uit de nieuwe tijd en een tuinpaviljoen dat dateert van het laatste kwart van de 18de eeuw.¹⁹
- CAI ID 151328: Deurne Rivierenhof 7: site van een alleenstaande hoeve die opklimt tot de 15de eeuw ter hoogte van het huidig kasteel Rivierenhof²⁰

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 105026 Antwerpen Deurne Kasteel Gallifort (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 104730 Antwerpen Deurne Zwarte Arend (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 104719 Antwerpen Deurne Hoeve Sitters (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 212773 Antwerpen Ter Rivierenhoflaan (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 150969 Antwerpen Deurne Rivierenhof - Rozenhof (geraadpleegd 22 maart 2019).

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 151326 Antwerpen Deurne Rivierenhof 6 (geraadpleegd 22 maart 2019).

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris CAI ID 151328 Antwerpen Deurne Rivierenhof 7 (geraadpleegd 22 maart 2019).

1.2.2 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?

Tot het tweede kwart van de 20ste eeuw maakte het onderzoeksgebied deel uit van een agrarisch landschap gedomineerd door akkers en een groot aantal hoven/buitenverblijven van rijke Antwerpenaren op het grondgebied van Deurne. Dit landschap kende zijn ontstaan vanaf het midden van de 16de eeuw.

In overeenstemming met de ontwikkeling van het gebied ten oosten van de kern van Deurne vanaf het begin van de nieuwe tijd zijn de locaties opgenomen in de CAI in verband te brengen met luthoven en hoeves uit deze periode. De locatie waar lithisch materiaal uit het mesolithicum werd ingezameld bevindt zich ongeveer 700 m ten zuiden van het onderzoeksgebied, op lager gelegen gronden aan de rand van de vallei van de Groot Schijn. De landschappelijke ligging van deze locatie verschilt van die van het onderzoeksgebied, dat ver verwijderd ligt van open water.

Fig. 25 Syntheseplan: gekende en geplande bodemingrepen in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

Hoe evolueerde het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?

Minstens van het midden van de 18de eeuw tot het tweede kwart van de 20ste eeuw was het onderzoeksgebied in gebruik als akker. Tijdens het interbellum werd onder druk van de bevolkingstoename een begin gemaakt met de verkaveling van de kasteeldomeinen. Op het bouwblok waarbinnen het onderzoeksgebied zich bevindt kwam een aaneengesloten bebouwing tot stand.

Op het onderzoeksgebied zelf gebeurde dat in verschillende fasen tussen 1936 en 1964. In de twee zones waarbinnen bodemingrepen gepland zijn met een totale oppervlakte van 1745 m² vonden ingrepen in de bodem plaats voor het aanleggen van verhardingen (tot 0,50 m -mV) en het funderen van gebouwen (tussen 0,75 en 2 m -mV). In de noordelijk zone gaat het om strokenfunderingen, in het zuiden om kelders met een oppervlakte van 378 m². De zone waar de kelders werden gegraven werd als verstoord afgebakend.

Wat is de impact van de geplande werken ?

Grenzend aan de Paul Beyestraat wordt een gebouw gepland met een kelder met een oppervlakte van 363 m² die tot -3,00 m -mV wordt uitgegraven. De nieuw geplande kelder overlapt quasi volledig met de zone van 378 m² die als verstoord werd afgebakend door het graven van kelders bij de bouw van het klooster van de Zusters der Christelijke Scholen van Vorselaar in 1950.

Het noordelijk schoolgebouw gefundeerd op stroken tot 0,75 m -mV gecombineerd met een vloerplaat op volle grond tot 0,50 m -mV wordt grotendeels opgetrokken in een zone die reeds doorsneden is door strokenfunderingen. Ten noorden van het gebouw worden drie regenwaterputten en een septische put gepland. Archeologische sporen, structuren en vondsten aanwezig in de ondergrond van tot op heden minder diep verstoorde delen van het onderzoeksgebied zullen door de geplande uitgravingen voor de strokenfundering en de putten verstoord worden.

1.2.3 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

In het centrale deel van het onderzoeksgebied met een oppervlakte van 2015 m² blijft de bestaande inrichting behouden en is geen onderzoek mogelijk.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kan een zone van 378 m² worden afgebakend ter hoogte van de Paulus Beyestraat waarbinnen omwille van bodemingrepen sinds de jaren 1930 geen bodemarchief meer te verwachten is. Er vonden verstoringen van de bodem plaatst tussen 0,75 en 2,00 m -mV.

De omvang van de overige delen van het onderzoeksgebied waarvoor het bureauonderzoek de afwezigheid van archeologisch erfgoed niet kon staven heeft een totale oppervlakte van 1367 m²:

- in de zuidelijke zone aan de Paulus Beyestraat resten na aftrek van de als verstoring afgebakende kelder die behoort bij het klooster uit de jaren 1950 nog twee stroken ten noorden en ten zuiden van de kelder met een oppervlakte van respectievelijk 86 m² en 96 m². Verder onderzoek van stroken met een dergelijke beperkte oppervlakte zal niet leiden tot nuttige kenniswinst.
- de noordelijke zone aan de Tirinusstraat waarbinnen bodemingrepen gepland zijn met een oppervlakte van 1184 m²

Voor de noordelijke zone van het onderzoeksgebied wordt de verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed als volgt ingeschat:

- voor steentijd artefactensites (paleolithicum - mesolithicum): het onderzoeksgebied bevindt zich niet in een zone met een sterke landschappelijke overgang en op een afstand van meer dan 1 km van open water. Het potentieel van het onderzoeksgebied voor het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites wordt als laag ingeschat.
- voor protohistorische en historische sporensites (neolithicum - nieuwe tijd): op basis van de topografische ligging en het historisch landschapsgebruik bestaat de kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot het begin van de nieuwe tijd. De sequentie van historische cartografische bronnen van het derde kwart van de 18de eeuw tot de eerste helft van de 20ste eeuw maakt duidelijk dat het projectgebied in deze periodes nooit is bebouwd en in gebruik was voor landbouw. Sporen van bewoning jonger dan het midden van de 18de eeuw worden niet verwacht, uitgezonderd de bodemsporen in relatie tot de bestaande bebouwing. Tot het interbellum lag het onderzoeksgebied in een zone met een lage densiteit aan bebouwing.

De kans bestaat dat onder de bestaande verhardingen en vloerplaten van de op stroken gefundeerde gebouwen in de noordelijke zone het archeologisch relevant niveau voor sporensites bewaard bleef.

1.2.4 Samenvatting

Tot het tweede kwart van de 20ste eeuw maakte het onderzoeksgebied deel uit van een agrarisch landschap gedomineerd door akkers en een groot aantal hoven/buitenverblijven van rijke Antwerpenaren op het grondgebied van Deurne. Dit landschap kende zijn ontstond vanaf het midden van de 16de eeuw.

Tijdens het interbellum werd onder druk van de bevolkingstoename een begin gemaakt met de verkaveling van de kasteeldomeinen. Ook op het bouwblok waarbinnen het onderzoeksgebied zich bevindt kwam in verschillende fasen tussen 1936 en 1964 een aaneengesloten bebouwing tot stand.

In het centrale deel van het onderzoeksgebied met een oppervlakte van 2015 m² blijft de bestaande inrichting behouden en is geen onderzoek mogelijk.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kan een zone van 378 m² worden afgebakend ter hoogte van de Paulus Beyestraat waarbinnen omwille van bodemingrepen sinds de jaren 1930 geen bodemarchief meer te verwachten is. Er vonden verstoringen van de bodem plaatst tussen 0,75 en 2,00 m -mV.

De omvang van de overige delen van het onderzoeksgebied waarvoor het bureauonderzoek de afwezigheid van archeologisch erfgoed niet kon staven heeft een totale oppervlakte van 1367 m²:

- in de zuidelijke zone aan de Paulus Beyestraat resten na aftrek van de als verstoring afgebakende kelder die behoort bij het klooster uit de jaren 1950 nog twee stroken ten noorden en ten zuiden van de kelder met een oppervlakte van respectievelijk 86 m² en 96 m². Verder onderzoek van stroken met een dergelijke beperkte oppervlakte zal niet leiden tot nuttige kenniswinst.
- de noordelijke zone aan de Tirinusstraat waarbinnen bodemingrepen gepland zijn met een oppervlakte van 1184 m²

Voor de noordelijke zone van het onderzoeksgebied wordt de verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed als volgt ingeschat:

- voor steentijd artefactensites (paleolithicum - mesolithicum): het onderzoeksgebied bevindt zich niet in een zone met een sterke landschappelijke overgang en op een afstand van meer dan 1 km van open water. Het potentieel van het onderzoeksgebied voor het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites wordt als laag ingeschat.
- voor protohistorische en historische sporensites (neolithicum - nieuwe tijd): op basis van de topografische ligging en het historisch landschapsgebruik bestaat de kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot het begin van de nieuwe tijd. De sequentie van historische cartografische bronnen van het derde kwart van de 18de eeuw tot de eerste helft van de 20ste eeuw maakt duidelijk dat het projectgebied in deze periodes nooit is bebouwd en in gebruik was voor landbouw. Sporen van bewoning jonger dan het midden van de 18de eeuw worden niet verwacht, uitgezonderd de bodemsporen in relatie tot de bestaande bebouwing.

De kans bestaat dat onder de bestaande verhardingen en vloerplaten van de op stroken gefundeerde gebouwen in de noordelijke zone het archeologisch relevant niveau voor sporensites bewaard bleef.

Verder onderzoek om vast te stellen of er archeologische sporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied wordt aanbevolen.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Adams R. & Vermeire S. 2002. Toelichting bij de quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

Bogemans F. 2005 & 2008. Legende Overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen.

De Moor G. & Pissart A. 1992. Het reliëf. In Denis J. Geografie van België. Brussel: Gemeentekrediet, 129-215.

Dondeyne S., Vanierschot L., Langohr R., Van Ranst E. & Deckers J. 2015. De grote bodemgroepen van Vlaanderen: kenmerken van de 'Reference Soil Groups' volgens het internationale classificatiesysteem World Reference Base. KU Leuven & Universiteit Gent in opdracht van de Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.

Van Ranst E. & Sys D. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Gent.

Digitale bronnen

Agiv. Agentschap voor Geografische informatie Vlaanderen

<https://www.agiv.be>

Bodemverkenner

<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>

Cartesius

<http://www.cartesius.be>

Cartoweb

www.cartoweb.be, www.ngi.be

Centraal Archeologische Inventaris

cai.onroerenderfgoed.be en <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

Databank Ondergrond Vlaanderen

<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

Geoportaal Onroerend Erfgoed

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

Geopunt Vlaanderen

<http://www.geopunt.be/kaart>

Inventaris Onroerend Erfgoed

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Figurenlijst

- Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt
- Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb
- Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2017. © Geopunt
- Fig. 4 Situering van de zones waarbinnen bodemingrepen gepland zijn en de binnen deze zones gekende bodemingrepen die dateren van de 20ste eeuw. © Geopunt & Fodio
- Fig. 5 Snede en funderingsplan van de prefabgebouwen op de percelen K26 en L41 © sgkod
- Fig. 6 Snede en funderingsplan van het klooster en de doorgang aan de Paulus Beyestraat 153-155. © sgkod
- Fig. 7 Inplantingsplan nieuwe toestand op maaiveldhoogte. © GAB
- Fig. 8 Funderingsplan nieuwe toestand. © GAB
- Fig. 9 Snede doorheen het gebouw in het noorden (bovenaan) en het gebouw in het zuiden (onderaan). © GAB
- Fig. 10 Situering van het onderzoeksgebied op het digitaal hoogtemodel met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2018. © Geopunt
- Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © DOV
- Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000. © DOV
- Fig. 13 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © DOV
- Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778). © Geopunt
- Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt
- Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). © Geopunt
- Fig. 17 De Sint-Rumoduskkerk aan de Tirinusstraat als voorganger van de definitieve Sint-Rumoldus aan de Ter Rivierenlaan gebouwd in de jaren 1950. © delcampe.net
- Fig. 18 Het klooster van de Zusters der Christelijke Scholen of Zusters van Vorselaar © delcampe.net
- Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1979-1990. © Geopunt
- Fig. 20 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1902-1948. © Cartesius
- Fig. 21 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1948. © Cartesius
- Fig. 22 Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto van 1948. © Cartesius
- Fig. 23 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt
- Fig. 24 Situering van het onderzoeksgebied op het GRB met in overlay de gegevens van de CAI augustus 2018 en de bekrachtigde archeologienota's (groen gerasterd). © Geopunt & cai.onroerendergoed.be
- Fig. 25 Synthesepan: gekende en geplande bodemingrepen in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio
- Fig. 26 Situering van het onderzoeksgebied. © Geopunt
- Fig. 27 Situering van de proefsleuven in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

Archeologische periodes in Vlaanderen

Periode			Datering
steentijd	paleolithicum	vroeg (oud)	tot 300.000 BP
		midden	300.000 - 35.000 BP
		laat (jong)	35.000 - 14.000 BP
		finaal	vanaf 14.000 BP
	mesolithicum	vroeg	vanaf 9500 v. Chr.
		midden	8 ^{ste} millennium v. Chr.
		laat	7 ^{de} en 6 ^{de} millennium v. Chr.
		finaal	5 ^{de} millenium v. Chr.
	neolithicum	vroeg	5300 - 4400 v. Chr.
		midden	4400 - 3700 v. Chr.
		laat	3700 - 3000 v. Chr.
		finaal	3000 - 2000 v. Chr.
metaaltijden	brons tijd	vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
		midden	1800 - 1100 v. Chr.
		laat	1100 - 800 v. Chr.
	ijzertijd	vroeg	800 - 500 v. Chr.
		midden	500 - 250 v. Chr.
		laat	na 250 v. Chr.
Romeinse tijd		vroeg	1 ^{ste} eeuw
		midden	2 ^{de} en 3 ^{de} eeuw
		laat	4 ^{de} eeuw
middeleeuwen		vroeg	5 ^{de} tot 9 ^{de} eeuw
		volle	10 ^{de} tot 12 ^{de} eeuw
		laat	13 ^{de} tot 15 ^{de} eeuw
nieuwe tijd			16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw
nieuwste tijd			19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw

Dit chronologisch kader is bedoeld ter oriëntatie. Er werd gekozen voor algemene tijdvakken om niet de indruk te wekken dat culturen in kalenderjaren kunnen worden gevat. De jaren voor 10.000 BP zijn uitgedrukt in 'jaren geleden' of jaren BP (before present = 1950). De jaren na 10.000 BP zijn uitgedrukt in jaren voor of na Chr.